

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 6, 2021 | 24.06.2021 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.6.73](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.6.73)

УДК 330.838:432

*М. Я. Височанська,
к. е. н., Інститут агроекології і природокористування НААН
ORCID ID: 0000-0003-2116-9991*

ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОГО БАЗИСУ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАСАД РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В КОНТЕКСТІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

*M. Vysochanska
PhD in Economics,
Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS (Kyiv, Ukraine)*

FORMATION OF METHODOLOGICAL BASIS OF ECOLOGICAL AND ECONOMIC PRINCIPLES OF AGRICULTURAL SECTOR DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF CROSS-BORDER COOPERATION

У статті проаналізовано, концептуальні аспекти формування методологічного базису, запропоновано класифікацію еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору транскордонного співробітництва, адаптовано методологію міжнародного оцінювання агропродовольчої безпеки.

Доведено, що методологічний підхід еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору передбачає сукупність теоретико-методичних положень, що забезпечують поетапність та обґрунтованість наукового дослідження. На основі загальнонаукових аспектів авторська методологія розкриває сутнісні характеристики низки наукових підходів щодо виявлення взаємовпливу еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору та наряду забезпечення еколого-економічної безпеки на транскордонних територіях по обидва боки кордону.

Визначено, що методичний базис еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору транскордонного співробітництва пов'язаний із діяльністю збалансованого розвитку природокористування, при якому важливу роль приділяють еколого-економічному, нормативно-правовому, природно-географічному забезпеченню, і формують зовнішнє та внутрішнє забезпечення транскордонного співробітництва по обидва боки кордону. Адже зовнішнє і внутрішнє забезпечення виступають передусім як правила соціально-економічної сфери прикордонного співробітництва та функціонування нормативно-правових аспектів. Між цими двома напрямками є взаємозв'язок між забезпеченням та удосконалення економічного, політичного, екологічного та правового регулювання внутрішнього та зовнішнього середовища транскордонного співробітництва.

Обґрунтовано та запропоновано формування методології розвитку аграрного сектору за еколого-економічними складовими, які будуть дієвими для транскордонних регіонів, зокрема: розвиток ринкового механізму як причинно-наслідкового аспекту щодо формування та регулювання управлінської діяльності на регіональному рівні; розвиток вітчизняних та міжнародних інститутів та інституцій, які визначатимуть інституціональний базис щодо розвитку транскордонного співробітництва та умови функціонування еколого-економічних

суб'єктів аграрного сектору. Як у першому, так і другому аспекті йдеться про економічні механізми, які необхідні для досягнення раціональної та ефективної системи аграрного господарювання як цільового орієнтуру, зокрема із еколого-економічних позицій, збереження охорони навколишнього природного середовища, покращення координації та взаємодії зовнішнього і внутрішнього співробітництва.

The article analyzes the conceptual aspects of the formation of the methodological basis, proposes the classification of ecological and economic principles of development of the agricultural sector of cross-border cooperation, adapts the methodology of international assessment of agri-food security.

It is proved that the methodological approach of ecological and economic principles of development of the agricultural sector provides a set of theoretical and methodological provisions that ensure the phasing and validity of scientific research. Based on general scientific aspects, the author's methodology reveals the essential characteristics of a number of scientific approaches to identify the interaction of environmental and economic principles of agricultural development and the direction of environmental and economic security in cross-border areas on both sides of the border.

It is determined that the methodological basis of ecological and economic bases of development of agrarian sector of cross-border cooperation is connected with activity of balanced development of nature management at which important role is given to ecological-economic, normative-legal, natural-geographical maintenance, and form external and internal maintenance of cross-border cooperation. both sides of the border. After all, external and internal security act primarily as rules of the socio-economic sphere of cross-border cooperation and the functioning of regulatory aspects. Between these two areas is the relationship between ensuring and improving the economic, political, environmental and legal regulation of the internal and external environment of cross-border cooperation.

The formation of the methodology of development of the agricultural sector by ecological and economic components that will be effective for cross-border regions, in particular: development of the market mechanism as a causal aspect for the formation and regulation of management at the regional level; development of domestic and international institutions and institutions that will determine the institutional basis for the development of cross-border cooperation and the conditions of functioning of environmental and economic entities of the agricultural sector. Both the first and the second aspect are about economic mechanisms that are necessary to achieve a rational and efficient agricultural management system as a target, in particular from an ecological and economic point of view, preserving environmental protection, improving coordination and interaction of external and internal cooperation.

Ключові слова: *методичний підхід; методологія; еколого-економічна безпека; транскордонне співробітництво; аграрний сектор; охорона навколишнього природного середовища.*

Key words: *methodical approach; methodology; ecological and economic security; cross-border cooperation; agricultural sector; environmental protection.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах активізації євроінтеграційних процесів забезпечення сталого розвитку національної економіки та її економічної безпеки набуває першочергового значення. Аналіз праць науковців у сфері визначення основних методичних підходів щодо оцінювання параметрів розвитку аграрного сектору, їх ролі в забезпеченні еколого-економічної безпеки держави, дає підстави акцентувати увагу на перевагах використання методів та результатів їх отримання.

Визначені деформації в методології дослідження аграрного сектору в системі забезпечення економічної безпеки продукують бар'єри формування та не забезпечують ефективного використання його потенціалу, а отже, не впливають на зміцнення еколого-економічної безпеки держави. Зазначене активізує потребу

поглибленого дослідження науково-практичної проблеми розвитку аграрного сектору та міри його впливу на державні еколого-економічні процеси.

Під методологією (від грецького *methodos* – «пізнання» та *logos* – «вчення») розуміють концептуальний виклад мети, змісту та методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної та систематизованої інформації про процеси та явища. Сутність методологічного апарату дослідження характеризується сучасним розумінням методології як учення про структуру, логіку, організацію, методи, засоби та форми наукового пізнання. Крім того, для методології найважливішим є визначення проблеми, предмета дослідження та перевірки достовірності отриманих результатів наукового дослідження [1].

Потрібно зазначити, що методологія оцінювання еколого-економічної безпеки об'єктивно складна, комплексна, неоднозначна, оскільки залежить від мети і завдань оцінювання, неоднорідності характеристик стану і динаміки розвитку аграрного сектору економіки з його структурними компонентами (сільським господарством і харчовою промисловістю) на різних рівнях управління, у видах еколого-економічних основ розвитку аграрної діяльності та впливу зовнішніх і внутрішніх чинників.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Щодо удосконалення методологічного базису та формування еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору в контексті транскордонного співробітництва, найбільший вагомий внесок, на нашу думку, зробили В. Геєць [2], О. Дацій [3], О. Єрмаков [4], Ю. Лупенко [5], М. Малік [5], П. Саблук [6], О. Ульяновченко [7] в контексті дослідження проблем еколого-економічного розвитку транскордонного співробітництва, серед провідних вчених значний внесок зробили такі провідні вчені як: З. Герасимчук, В. Голян, В. Мікловда, В. Кравців, А. Гадзало, Х. Притула. Проблеми транскордонних забруднень природних ресурсів та нераціонального природокористування – одні з найбільш нагальних і гострих проблем сучасності та потребують участі всіх держав як на національному, так і на транснаціональному рівнях. Адже провідні вчені стверджують, що еколого-економічні проблеми та аграрний сектор не обмежені національними кордонами, вони мають загальнопланетарний характер [8; 9; 10].

Особливої актуальності набуває проблема охорони навколишнього природного середовища та раціонального природокористування і розвитку аграрного сектору, яка спричинила в останні роки поглиблення екологічної кризи, перевиробництва, ризиків еколого-економічної безпеки – зміни клімату і загрози біорізноманіттю тощо. Щодо раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, моніторингу стану довкілля, то вони відіграють важливу роль у пріоритетних аспектах транскордонного співробітництва. Однак виникає певна низка причин щодо неповноцінного виконання (або невиконання) відповідно встановлених завдань, поліпшення стану навколишнього природного середовища та розвитку аграрного сектору. Це пов'язано з припиненням фінансування робіт, безвідповідальним виконанням та послабленим контролем за ними. У зв'язку з цим питання еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору в транскордонному співробітництві потребують методологічного розвитку та формування.

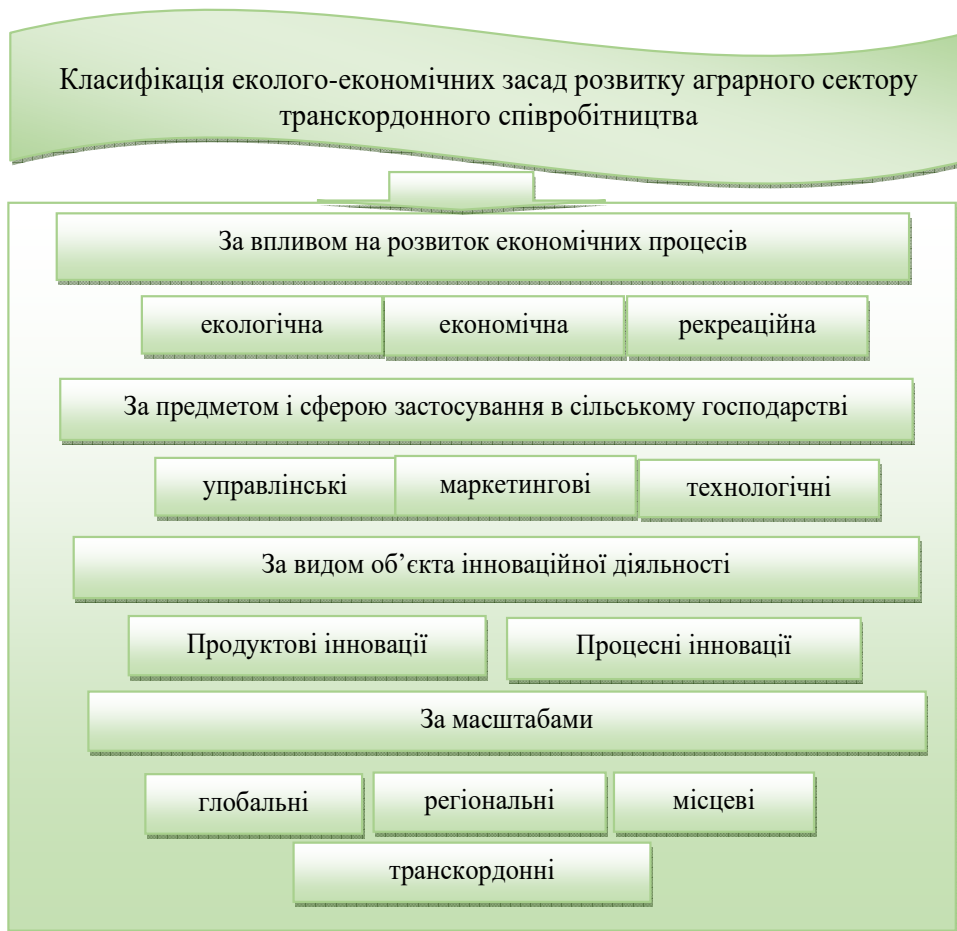
МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення та удосконалення методологічного базису щодо формування еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору в контексті транскордонного співробітництва для покращення умов та підвищення якості життя населення на прикордонних територіях по обидва боки кордону, а також відновлення та збереження охорони довкілля та навколишнього природного середовища.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У концептуальному аспекті методологічний базис еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору висвітлюється з позицій постійності дослідження аграрних процесів у мінливому ринковому середовищі. Варто зазначити, що застосування на практиці методологічних аспектів розвитку – економічних, екологічних, соціальних процесів аграрного господарювання транскордонних та прикордонних територій. У цьому контексті йдеться про необхідність наукових та науково-практичних розробок дієвих методик еколого-економічного розвитку аграрного середовища як поетапного за структурою та функціонуванням і класифікацією, що формуються як виробнича і водночас практична сторона розвитку методичного базису у транскордонних регіонах. Основним методологічним базисом є розвиток підходів, а також класифікації щодо оцінювання еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору транскордонного співробітництва.

Класифікація еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору транскордонного співробітництва пропонується: за впливом розвитку еколого-економічних процесів (екологічні, економічні, рекреаційні); за предметом і сферою застосування у сільському господарстві (управлінські, маркетингові, технологічні); за видом об'єкта інноваційної діяльності (продуктові інновації, процесні інновації); за масштабами (глобальні, регіональні, місцеві, транскордонні) (рис. 1).

**Рис. 1. Класифікація еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору
трансграничного співробітництва**
Джерело: розроблено автором

Запропонована класифікація може бути основою для розв'язання низки прикладних проблем у досліджуваній сфері, а саме: 1) виявлення ступеня потенційної небезпечності та рівня впливу конкретних проявів загроз і ризиків екологічної безпеки, як наслідок, аналіз можливостей їх запобігання мінімізації; 2) систематизація організаційно-економічних інструментів, а також інноваційної діяльності спрямованих на мінімізацію прояву загроз та ризиків екологічної безпеки на прикордонних територіях по обидва боки кордону [11]. На сьогодні для прикордонних територій потрібно запровадити, такий механізм, який повинен інтегруватися до міжнародної, європейської еколого-економічної співпраці і необхідним є не лише формалізоване визнання еколого-економічного напрямку розвитку як пріоритетного, але як тактичного.

Методологічними складовими відображається у авторських підходах, але вважається доцільною та аргументованою з позицій виявлення закономірностей еколого-економічних явищ щодо розвитку еколого-економічних засад аграрного сектору в контексті трансграничного співробітництва.

Дієвість аграрної політики науковці такі як: Харазішвілі Ю.М., Сухоруков А.І., Крушельницька Т.П. запропонували розраховувати, керуючись такими показниками [12]:

- 1) питома продуктивність землі в різних формах господарювання (ПП):

$$P_{\Pi} = \frac{PВ_{ВП}}{PВ_{У}}, \quad (1)$$

де $PВ_{ВП}$ – питома вага кожної форми господарювання у валовій продукції, %; $PВ_{У}$ – питома вага форм господарювання в загальній площі угідь, %;

- 2) капіталомісткість (витратомісткість) валової доданої вартості в галузях національної економіки (K_{ϵ}), коеф.:

$$K_{\epsilon} = \frac{PВ_I}{PВ_{ВДВ}}, \quad (2)$$

де $PВ_I$ – питома вага галузі в інвестиціях (витрати), %;

$PВ_{ВДВ}$ – питома вага галузі у валовій доданій вартості, %;

- 3) енергетична насиченість (вага) 1% витрат із сімейного бюджету на харчування (E_B), ккал:

$$E_B = E_\Phi / B_X, \quad (3)$$

де E_Φ – фактичний рівень споживання, ккал/добу;
 B_X – питома вага витрат із сімейного бюджету на харчування, %.

Запропоновані показники можна також використовувати в процесі моніторингу державної аграрної політики та визначення її впливу на забезпечення еколого-економічної безпеки регіонів.

Провідні вчені В. Поліщук та І. Остапук пропонують оцінювати функціонування організаційно-економічного розвитку аграрного сектору регіонів через інтегральний показник оцінювання рівня

стимулювання розвитку цього сектору ($I_{st,j}^{SDR}$) [13, с. 245]:

$$I_{st,j}^{SDR} = \frac{I_{st,j}^{SR} + I_{st,j}^{ER} + I_{st,j}^{ESR}}{3} \quad (4)$$

де, $I_{st,j}^{SDR}$ – показник оцінювання рівня стимулювання розвитку аграрного сектору регіонів;

$I_{st,j}^{SR}$ – індекс стимулювання соціального розвитку аграрного сектору j-го регіону;

$I_{st,j}^{ER}$ – індекс стимулювання економічного розвитку аграрного сектору j-го регіону;

$I_{st,j}^{ESR}$ – індекс стимулювання екологічного розвитку аграрного сектору j-го регіону.

Індекси стимулювання екологічного, економічного та соціального розвитку аграрного сектору прикордонних регіонів розраховують на основі інвестиційно-інноваційних, інституційних та податкових показників. А кожен з індексів визначають на основі стандартних значень кожного з показників і впливають на визначення її рівня, що і характеризується певними методичними підходами до оцінювання та аналізу.

Вчена О. Рогова також запропонувала методику діагностики ефективності функціонування регіональних еколого-економічних систем та розвитку євро регіонального співробітництва [14]. На її думку, для оцінки рівня євро регіонального співробітництва необхідно насамперед досліджувати окремо діяльність у цьому напрямі публічного та приватного сектору. Вчена запропонувала для оцінки рівня транскордонного співробітництва публічного сектору використовувати показники двох типів: коефіцієнт участі органів влади (бюджетних установ) у євро регіональному співробітництві та їхнє ресурсне забезпечення. Для оцінки рівня євро регіонального співробітництва приватного сектору пропонується використовувати такі показники: коефіцієнт участі приватного сектору у євро регіональній торгівлі; коефіцієнт участі приватного сектору у євро регіональному інвестуванні; коефіцієнт євро регіональної торгівлі; обсяг євро регіонального інвестування [15].

Я. Калат запропонував власну методику «оцінки потенціалу розвитку прикордонних регіонів України», учасників євро регіонів. Він розрахував інтегральний індекс оцінки потенціалу прикордонних регіонів на основі методики визначення еталонних значень, розрахунку стандартизованих часткових індексів і середніх індексів по кожній із шести груп показників. Це такі показники (всього 21 індикатор):

- 1) природно-ресурсного потенціалу (три індикатори);
- 2) оптимального розміщення населення (три індикатори);
- 3) природного руху населення (чотири індикатори);
- 4) стану трудових ресурсів (три індикатори);
- 5) рівня розвитку економіки (шість індикаторів);
- 6) забезпечення транскордонною інфраструктурою (два індикатори) [16].

Регіони з вищим значенням показника загального інтегрального індексу мали більший потенціал для розвитку євро регіонального співробітництва. Відповідно до здійснених вченим розрахунків, стан соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів виявився приблизно однаковий, найвище значення цього показника – в Одеській (0,73623) та Закарпатській (0,70277), найнижче – у Чернігівській (0,5487) і Сумській (0,5908) областях. Як доводить Я. Калат, потенціал для розвитку євро регіонального співробітництва теж є приблизно на одному рівні, відрізняється тільки за наявними засобами, запасами, джерелами і їх структурою [17].

Зазначимо, що дана методика є комплексною в контексті теоретичного спрямування, аніж практичного. Оскільки транскордонне співробітництво з точки зору його потенціалу, а також з методологічної точки зору є певною мірою теоретичними, ніж практичними для оцінки результативності, але не показують реальну картину ефективності чи раціональності або неефективності транскордонної співпраці по обидва боки кордону.

Як зазначає В. Шевцов [18], головними ознаками збалансованого розвитку регіону називають тривалість збереження умов для відтворення природно-ресурсного та екологічного потенціалу на етапі

збалансованості. Збалансованість розуміють як дотримання пропорцій за екологічними та економічними показниками потенціалу прикордонних регіонів.

Для прийняття господарських рішень Л. Жуй [19, с. 274–276] запропонував інтегральний показник екологічного рівня впливу (ЕРВ), який дає змогу врахувати галузеву структуру економіки та екології регіону, а також сформулювати «екологічний сектор економіки». Формула має такий вигляд:

$$EPB_i = k_1 \cdot I_{ei} + k_2 \cdot I_{ni} + k_3 \cdot I_{zi}, \quad (5)$$

де EPB_i – екологічний рівень впливу i -тої галузі; k_1, k_2, k_3 – відповідні вагові коефіцієнти індексів; I_{ei} – індекс екологоемності i -тої (визначається як співвідношення середнього значення витрат екологічної спрямованості галузі до ВВП); I_{ni} – індекс природоемності i -тої (визначається як співвідношення середнього значення вартісної оцінки природних ресурсів до ВВП); I_{zi} – індекс збитковості i -тої галузі (визначається як співвідношення середнього значення еколого-економічних витрат від діяльності галузі до ВВП).

На нашу думку, у запропонованій формулі не враховано коефіцієнт еколого-економічної безпеки прикордонних регіонів. Пропонуємо ввести коефіцієнт еколого-економічної безпеки прикордонних регіонів ($K_{еєбр}$).

Отже, наведена вище формула матиме вигляд:

$$EPB_i = K_1 \cdot I_{ei} + K_2 \cdot I_{ni} + K_3 \cdot I_{zi} \cdot K_{еєбр}, \quad (6)$$

де $K_{еєбр}$ – коефіцієнт еколого-економічної безпеки прикордонних регіонів, який включатиме інтенсивність виникнення надзвичайних подій різного екологічного характеру за регіонами.

О. Лютак [20] здійснила комплексне оцінювання «інтеграційного потенціалу транскордонного регіону» з інвестиційними, інноваційними, соціальними та екологічними складовими, оскільки ця методика включає чотири складові і кожна з них включає по три-чотири показники.

Комплексна оцінка інтеграційного потенціалу (ІП) транскордонного регіону з інвестиційними, інноваційними, соціальними та екологічними складовими має вигляд:

$$IP_{TKP} = \sum_{j=1}^n T_{ji}, \quad i = 1, m, \quad (7)$$

де T_{ji} – складові інтеграційного потенціалу транскордонного регіону.

Варто відмітити, що на основі наукових підходів і моделей, на нашу думку, наразі набуває актуальності створення універсальної моделі, яка б дала змогу визначити ефективність використання природних ресурсів у прикордонних регіонах по обидва боки кордону без застосування теоретичних показників. Ця модель мала б враховувати як показники транскордонної співпраці, так і показники ефективності та раціональності використання ресурсів транскордонного співробітництва, зокрема в прикордонних регіонах.

Якщо взяти до прикладу міжнародне оцінювання, то Global Food Security Index (GFSI) – це динамічна модель, яка охоплює понад 28 показників, оцінюючи фактори продовольчої безпеки в розвинених країнах світу, вона використовує такі індикатори: фізична доступність; економічна доступність; якість і безпека продовольства. З 2014 року GFSI враховує вплив таких двох чинників, як ожиріння і продовольчі втрати, а також доступність до безпечних, поживних і фінансово продовольчих товарів [21].

Окрім того, на думку М. Хорунжого, оцінювання дієвості аграрної сектору необхідно проводити на підставі аналітичних показників, які покажуть результативність та ефективність її реалізації [12]. Автори запропонували методологічний підхід, що охоплює: визначення продуктивності земель, яка має бути забезпечена аграрним сектором; розрахунок валової доданої вартості та витрат, які можуть бути використані як на рівні національної економіки, так і галузевої.

Тож, аналіз публікацій, присвячених оцінюванню розвитку аграрного сектору та його потенціалу за окремими складовими, показав, що найпоширенішим підходом до вирішення цього завдання є використання інтегрального оцінювання [24; 25; 26; 12].

Щодо формування методології розвитку аграрного сектору за еколого-економічними складовими, доречно запропонувати: механізми, важелі, інструменти, підходи, методи, які будуть дієвими для транскордонних регіонів, зокрема:

1) розвиток ринкового механізму як причинно-наслідкового аспекту щодо формування та регулювання управлінської діяльності на регіональному рівні;

2) розвиток вітчизняних та міжнародних інститутів та інституцій, які визначатимуть інституціональний базис щодо розвитку транскордонного співробітництва та умови функціонування еколого-економічних суб'єктів аграрного сектору.

Таблиця 1.
Методологія міжнародного оцінювання агропродовольчої безпеки

	FAO	The Economist Intelligence Unit	Складові
1.	Моніторинг загроз продовольчій безпеці і їх вплив на якість життя населення	Аналіз сильних і слабких сторін національних систем продовольчої безпеки	Ціль
2.	Вимірюють досягнутий рівень і динаміку базових показників продовольчої безпеки	Формується глобальна модель продовольчої безпеки і рейтинг країн світу	Сутність
3.	Розраховують світові середні показники і середнє значення за регіонами	Визначають інтегральний індекс безпеки за країнами, групами країн за рівнем ВВП на душу населення	Інтегральний показник
4.	Допомагає аналізувати динаміку показників забезпеченості; найефективніша для держав з недостатнім рівнем самозабезпечення, для яких актуально проводити оцінювання прогресу в боротьбі з голодом і недоїданням	Допомагає вивчити досвід держав-лідерів за рівнем продовольчої безпеки; передбачені диференційовані підходи і бази порівняння за групами країн за рівнем ВВП на душу населення	Ефективність
5.	Складність адаптації індикаторів для внутрішнього оцінювання загроз безпеці; недостатня оперативність оновлення статистичної інформації за країнами	Наявність експертних оцінок і бальна оцінка ряду виробничих показників; складність участі національних експертів у розробленні рейтингу	Недоліки
6.	Статистичну інформацію надає самостійно кожна країна і національні кореспонденти	Збір і обробку інформації проводять на основі аналізу опублікованих джерел	Джерела інформації

Джерело: [21; 22; 23]

Як у першому, так і другому аспекті йдеться про економічні механізми, які необхідні для досягнення раціональної та ефективної системи аграрного господарювання як цільового орієнтиру, зокрема із еколого-економічних позицій, збереження охорони навколишнього природного середовища, покращення координації та взаємодії зовнішнього і внутрішнього співробітництва.

Відмітимо певний аспект, який відображає теперішню ситуацію щодо еколого-економічних засад аграрного розвитку в контексті транскордонного співробітництва, а також визначає перспективні напрями щодо вдосконалення аграрних відносин на прикордонних територіях по обидва боки кордону (рис. 2). Варто зазначити, що методологічний базис розвитку розподілу, зокрема аграрного, визначається за такими середовищами, як:

ринкове середовище – передбачає аспекти обґрунтування аналітичної оцінки сільськогосподарської продукції, а також перспективні напрями розвитку аграрного бізнесу на прикордонних та транскордонних територіях по обидва боки кордону;

інституціональне середовище – передбачає запровадження інститутів сільськогосподарського дорадництва в систему регулювання розвитку аграрного бізнесу на прикордонних та транскордонних територіях по обидва боки кордону;

регулярні ринкові відносини – передбачають розвиток та формування багатоаспектної економіки, що сприятиме перспективному розвитку аграрного сектору економіки на прикордонних та транскордонних територіях по обидва боки кордону.

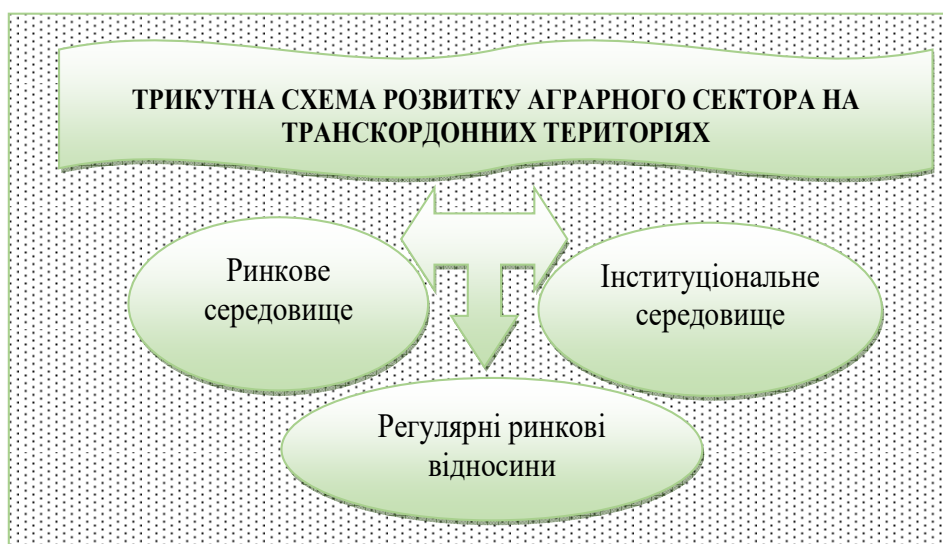

Рис. 2. Трикутна схема розвитку аграрного сектору на транскордонних територіях
Джерело: сформовано автором

Отже, методологічні підходи до дослідження еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору передбачають сукупність теоретико-методичних положень, що забезпечують поетапність та обґрунтованість їх використання. На основі загальнонаукових аспектів авторська методологія розкриває сутнісні характеристики низки наукових підходів до виявлення взаємовпливу еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору та на пряму забезпечення еколого-економічної безпеки на транскордонних територіях по обидва боки кордону.

ВИСНОВКИ

З вищенаведеного можна зробити висновок, що методичний базис еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору транскордонного співробітництва пов'язаний із діяльністю збалансованого розвитку природокористування, при якому важливу роль приділяють еколого-економічному, нормативно-правовому, природно-географічному забезпеченню, і формують зовнішнє та внутрішнє забезпечення транскордонного співробітництва по обидва боки кордону. Адже зовнішнє і внутрішнє забезпечення виступають передусім як правила соціально-економічної сфери прикордонного співробітництва та функціонування нормативно-правових аспектів. Між цими двома напрямками є взаємозв'язок між забезпеченням та удосконалення економічного, політичного, екологічного та правового регулювання внутрішнього та зовнішнього середовища транскордонного співробітництва.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Клименко М.О., Фещенко В.П., Вознюк Н.М. Основи та методологія наукових досліджень : навч. посібник. Київ: Аграрна освіта, 2010. 351 с.
2. Геєць В., Семиноженко В. Інноваційні перспективи України. Харків: Константа, 2006. 272 с.
3. Даций О. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в агропромисловому комплексі України. *Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку*. 2011. № 1. С. 65–76.
4. Єрмаков О., Харченко Г. Агропродовольчий потенціал сільськогосподарських підприємств: формування та ефективність використання: монографія. Київ: ЦП «Компринт», 2014. 218 с.
5. Лупенко Ю., Малік М., Шпикуляк О. та ін. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2014. 516 с.
6. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери: наукова доповідь / за заг. ред. П. Саблука. Київ: ННЦ ІАЕ, 2011. 342 с.
7. Ульянченко О. Інноваційно-інвестиційна діяльність як основа сталого розвитку економіки держави. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2015. № 2 (4). С. 70–76.
8. Анисимова А.В., Гетьман А.П., Гордєєв В.І. Екологическое право Украины: учеб. пособ.; под ред. проф. А.П. Гетьмана, М.В. Шульги. Херсон: ООО «Одиссей», 2009. 464 с.
9. Гадзало А.Я. Еколого-економічні аспекти транскордонного співробітництва. *Таврійський науковий вісник: наук. журн.* 2017. Вип. 97. С. 195–202.
10. Гадзало А.Я. Економічні засади збалансованого природокористування в аграрному секторі: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. «Екологія і природокористування в системі оптимізації відносин природи і суспільства». (24–25 березня 2016 р.) Ч. 1. Тернопіль: Крок, 2016. С. 40–42.
11. Кондратьєва К. Юридичне поняття та особливості екологічної безпеки у сфері сільськогосподарського виробництва. *Юридична Україна*. 2012. № 12. С. 85–89.
12. Харазішвілі Ю.М., Сухоруков А.І., Крушельницька Т.П. Щодо вдосконалення методології інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки України: аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1358/> (дата звернення: 20.05.2021 р.).

13. Поліщук В.Г., Остапук І.М. Теоретико-методологічні аспекти фінансового стимулювання сталого розвитку АПК на регіональному рівні. *Економічний форум: наук. журнал*. Луцьк: Надстир'я. 2011. № 3. С. 243–254.
14. Рогова О.В. Моделювання результативності єврорегіонального співробітництва задля коригування темпів економічного зростання / О.В. Рогова. *Ефективна економіка*. 2013. №3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_3_48 (дата звернення: 20.05.2021 р.).
15. Студенніков І. Транскордонне співробітництво та його місце в регіональному розвитку / Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / Київ. центр Ін-ту Схід-Захід; за ред. С. Максименка. Київ: Логос, 2000. 171 с.
16. Калат Я.Я. Вплив єврорегіонального співробітництва на розвиток прикордонних регіонів України. *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 109–115.
17. Осадца І.С. Транскордонне співробітництво як складова частина європейської інтеграції країни. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2009. №4. С.48–53.
18. Мельников Р.М. Проблемы теории и практики государственного регулирования экономического развития регионов : монография. Николаев: Изд-во РАГС, 2006. 232 с.
19. Гетьман А.П. Екологічне право України в запитаннях та відповідях : навч. посіб. Харків: Одіссея, 2008. 480 с.
20. Лютак О.М. Регіональна політика транскордонного співробітництва в умовах реалізації євроінтеграційного курсу України: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05. Луцьк, 2008. 20 с.
21. Global Food Security Index. URL: <https://foodsecurityindex.eiu.com/Index> (дата звернення: 20.05.2021 р.).
22. Food and Agricultural Organization of the United Nations. URL: <http://www.fao.org/> (дата звернення: 20.05.2021 р.).
23. Hyndman R. Athanasopoulos G. Forecasting: principles and practice. Texts. 2014. URL: [OTexts.com/fpp2](http://www.otexts.com/fpp2) (дата звернення: 20.05.2021 р.).
24. Багорка М.О., Білоткач І.А. Особливості оцінки маркетингового потенціалу аграрних підприємств. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*. 2015. № 4. С. 132–136.
25. Григорук П.М. Методологічні засади побудови інтегрального показника. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2012. № 2. Т. 2. С. 81–85.
26. Навроцький С.А., Палюх О.М. Комплексна оцінка ефективності розвитку аграрного сектору України з урахуванням впливу державного фінансування. *Економічний часопис XXI*. 2015. № 3–4(1). С. 88–92.

REFERENCES.

1. Klymenko, M.O. Feshchenko, V.P. and Vozniuk, N.M. (2010), *Osnovy ta metodolohiia naukovykh doslidzhen* [Fundamentals and methodology of scientific research], Ahrarna osvita, Kyiv, Ukraine.
2. Heiets, V. and Semynozhenko, V. (2006), *Innovatsiini perspektyvy* [Innovative prospects of Ukraine], Konstanta, Kharkiv, Ukraine.
3. Datsii, O. (2011), “Financial support of innovative activity in the agro-industrial complex of Ukraine”, *Problemy investytsiino-innovatsiinoho rozvytku*, vol. 1, pp. 65–76.
4. Iermakov, O. and Kharchenko, H. (2014), *Ahroprodovolchyi potentsial silskohospodarskykh pidpriemstv: formuvannia ta efektyvnist vykorystannia* [Agro-food potential of agricultural enterprises: formation and efficiency of use], TsP «Komprynt», Kyiv, Ukraine.
5. Lupenko, Yu. Malik, M. and Shpykuliak O. (2014), *Innovatsiine zabezpechennia rozvytku silskoho gospodarstva Ukrainy: problemy ta perspektyvy* [Innovative support of agricultural development of Ukraine: problems and prospects], NNTs «IAE», Kyiv, Ukraine.
6. Sabluka, P. (2011), *Orhanizatsiino-ekonomichna modernizatsiia ahrarnoi sfery* [Organizational and economic modernization of the agricultural sector], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.
7. Ulianchenko, O. (2015), “Innovation and investment activities as a basis for sustainable development of the state economy”, *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu*, vol. 2 (4), pp. 70–76.
8. Anisimova A.V. Get'man A.P. and Gordeev, V.I. (2009), *Jekologicheskoe pravo Ukrainy* [Environmental law of Ukraine], ООО «Одиссей», Herson, Ukraine.
9. Hadzalo, A.Ia. (2017), Ecological and economic aspects of cross-border cooperation, *Tavriskiyi naukovyi visnyk*, vol. 97, pp. 195–202.
10. Hadzalo, A.Ia. (2016), “Economic principles of sustainable nature management in the agricultural sector”, *Materialy III mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii “Ekolohiia i pryrodokorystuvannia v systemi optymizatsii vidnosyn pryrody i suspilstva”* [Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference “Ecology and nature management in the system of optimization of relations between nature and society”], Ternopil, Ukraine, pp. 40–42.
11. Kondratieva, K. (2012), “Legal concept and features of environmental safety in the field of agricultural production”, *Yurydychna Ukraina*, vol. 12. pp. 85–89.
12. Kharazishvili, Yu.M. Sukhorukov, A.I. and Krushelnytska, T.P. (2013), “On improving the methodology of integrated assessment of the level of economic security of Ukraine”, *Analitichna zapyska*, available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1358/> (Accessed 20 May 2021).

13. Polishchuk, V.H. and Ostapuk, I.M. (2011), "Theoretical and methodological aspects of financial incentives for sustainable development of agriculture at the regional level", *Ekonomichnyi forum. nauk. zhurnal*, vol. 3, pp. 243–254.
14. Rohova, O.V. (2013), "Modeling the effectiveness of Euroregional cooperation to adjust economic growth", *Efektivna ekonomika*, vol. 3. available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_3_48 (Accessed 20 May 2021).
15. Studennikov, I. V. (2000), *Transkordonne spivrobotnytstvo ta yoho mistse v rehionalnomu rozvytku* [Cross-border cooperation and its place in regional development], Rehionalna polityka v krainakh Yevropy: Uroky dlia Ukrainy, Lohos, Kyiv, Ukraine.
16. Kalat, Ya.Ya. (2015), "Influence of Euroregional cooperation on the development of border regions of Ukraine", *Rehionalna ekonomika*, vol. 3, pp. 109–115.
17. Osadtsa, I.S. (2009), "Cross-border cooperation as a component of European integration of the country", *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, vol. 4, pp. 48–53.
18. Mel'nikov, R.M. (2006), *Problemy teorii i praktiki gosudarstvennogo regulirovanija jekonomicheskogo rozvitiija regionov* [Problems of theory and practice of state regulation of economic development of regions], Izd-vo RAGS, Nikolaev, Ukraine.
19. Hetman, A.P. (2008), *Ekolohichne pravo Ukrainy v zapytanniakh ta vidpovidiakh* [Environmental law of Ukraine in questions and answers], Odissei, Kharkiv, Ukraine.
20. Liutak, O.M. (2008), "Regional policy of cross-border cooperation in the conditions of realization of the European integration course of Ukraine" PhD in Economics, Lutskyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet, Lutsk, Ukraine.
21. Global Food Security Index (2021), available at: <https://foodsecurityindex.eiu.com/Index> (Accessed 20 May 2021).
22. Food and Agricultural Organization of the United Nations (2021), available at: <http://www.fao.org/> (Accessed 20 May 2021).
23. Hyndman, R. And Athanasopoulos, G. (2014), *Forecasting: principles and practice*, available at: OTexts.com/fpp2 (Accessed 20 May 2021).
24. Bahorka, M.O. and Bilotkach, I.A. (2015), "Peculiarities of assessment of marketing potential of agrarian enterprises", *Visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo ahrarno-ekonomichnoho universytetu*, vol. 4, pp. 132–136.
25. Hryhoruk, P.M. (2012), "Methodological principles of building an integrated indicator", *Ekonomichni nauky*, vol. 2, vol. 2, pp. 81–85.
26. Navrotskyi, S.A. and Paliukh, O.M. (2015), "Comprehensive assessment of the effectiveness of the agricultural sector of Ukraine taking into account the impact of public funding", *Ekonomichni chasopys XXI*, vol. 3–4 (1), pp. 88–92.

Стаття надійшла до редакції 07.06.2021 р.